

Het prinselijk leenhof «de Schijvink» te Haaltert

J. DE BROUWER

Het prinselijk leenhof "de Schijvink,, te Haaltert

In zijn waardevolle bijdrage *Lijst der Heerlijkheden van het Land van Aalst* door J. van Twembeke, stelt men wat het leenhof de Schijvink te Haaltert betreft enige onduidelijkheid vast. Het leenhof wordt terecht geklasseerd onder Rotselaar, maar verschillende heerlijkheden en lenen worden ten onrechte onder het leenhof de Schijvink samengebracht. De schepenbank van Haaltert-Kerksken, van Aaigem, van Denderhoutem en van Heldergem resorteerden wel onder Rotselaar maar niet onder de Schijvink, maar tot de Schijvink behoorden wel gronden gelegen op Haaltert, Kerksken, Aaigem, Burst en Heldergem.

Dit heerlijk leen, in het bezit van de heren van Rotselaar, was bevoegd in de drie justitiegraden (hoge, middelen en lage). De rechtspraak werd gehouden *ten versouche van de hooghbaillij van de stadt van Nieuve ende den lande van Rotselaer causa officii* en een afvaardiging van de schepenbank, die uit zeven schepenen was samengesteld.

Het prinselijk leenhof de Schijvink omvatte verscheidene lenen :

1) *De erfachtige meierij van Heldergem*, in 1775 in leen gehouden door Frans Scheerlinck, zn. Pieter.

2) *Een heerlijk leen ten Ede, de meers gen. den Gijsegheem*, groot 3 dagwand + 2 dagwand 50 roeden op het Lareveld + 1 dagwand 50 roeden op de Grootkouter (samen één leen op het grondgebied van Haaltert), met 44 achterlenen, w.o. een renteboek, waarvoor Ignatius Redant, pastoor te Etterbeek, op 11-1-1774 leenverhef deed. In 1760 werd dit leen gehouden door Joannes-Petrus de Sadeleer, «advocaet van haere majesteits Grooten Raede», en hiervan deed op 24-10-1774 Claudius-Frans-Joseph, graaf van Marnix en van Bornem, baron van Rolancourt, leenverhef.

3) *Een heerlijk leen van 1 dagwand 25 roeden te Haaltert met 17 achterlenen*. In 1760 deed Joannes-Petrus de Sadeleere ook hiervan leenverhef; op 11-1-1774 werd dit gedaan door voornoemde Claudius-Frans-Joseph.

4) *Een heerlijke rente van 12 schellingen 8 penningen parisis per jaar op verschillende gronden te Haaltert, geheten de rente van Bombeke*, «mediatelijk sorterende onder de Schijvinck 1 dagwand land te Bouchoute consistierende in 11 achterlenen». In 1660 in het bezit van jonkvrouw Maria de Vremde, d. Frans, heer van Burcht. Ook hiervan deed in 1760 voorn. Jo.-Petrus de Sadeleere en op 24-10-1774 voorn. Claude-Frans-Joseph leenverhef.

5. *Een heerlijk leen van 60 roeden op de Grootkouter aan de Wijpenstal te Haaltert, met 16 achterlenen.* In 1752 deed Ludovicus de Sadeleer, zn. Andries, hiervan leenverhef. De achterlenen waren 1 dagwand 80 roeden op Tiskenveld, 1 d. 14 r. op de Grootkouter aan het Doreken, 1 d. op de Grootkouter, 1 d. op Tiskensveld; 30 r. meers, 60 r. land, 96 r. op de Grootkouter, 1 d. op het Mespelrot, 55 r. naast de Waterlede, 76 r. op Tiskensveld, 1 d. naast de Doren, 1 d. op de Grootkouter, 76 r. in de Kakuitmeers, 1 d. 10 r. op Tiskenveld, 90 r. op de Grootkouter en enkele roeden op het Molenveld.

6) *Een heerlijk leen van 90 roeden op het Molenveld te Haaltert, met 24 achterlenen.* In 1767 deed Jan-Baptist van den Steene, zn. Egidius hiervan leenverhef in opvolging van zijn vader.

7) *Een heerlijk leen van 5 dagwand 26 roeden op het Groot Wijveld te Heldergerm + 2 dagwand en 45 roeden op het Gillekes Wijveld aldaar (deel van 8 bunder 60 roeden).*

8) *Een heerlijk leen van 1 bunder meers + 1 dagwand op het Osbroekveld te Haaltert, waaraan een renteboek van ca. 15 schellingen parisis per jaar verbonden was, samen met 88 achterlenen, allen gelegen te Haaltert.* Benedictus-Martinus van der Laen, inwoner van Aalst, deed hiervan leenverhef op 20-11-1786 in opvolging van zijn broeder Philip-pus.

9) *Een heerlijk leen van 2 dagwand 50 roeden op Deeskensveld te Haaltert, met 27 achterlenen.* Dit leen werd in 1635 gekocht van de baron van Erpe door ser Jacobus Roelants, zn. Joos, landbouwer te Haaltert; bij zijn overlijden in 1671 kwam het leen aan zijn zoon Judocus en in 1682 aan dezes zoon Livinus, wonend te Gent, vervolgens aan diens zoon Joos, die in 1760 opgevolgd werd door zijn zoon Livinus, koopman te Gent, en vervolgens in 1789 aan zijn zoon Judocus, eveneens wonend te Gent.

Deze 27 achterlenen bestonden uit 65 roeden + 1 dagwand 50 r. + 1 d. + 1 dagwand 30 roeden + 93 roeden + 50 roeden + 1 dagwand 30 roeden + 50 roeden alle op Deeskensveld + 1 dagwand 30 roeden + 1 dagwand 5 roeden + 50 roeden + 37 roeden + 75 roeden + 2 dagwand + 37 roeden + 60 roeden + 1 dagwand 36 roeden + 60 roeden + 1 dagwand 12 roeden + 50 roeden, alle op de Wijngaard + 90 roeden + 75 roeden + 80 roeden, alle op de Grootkouter + 1 dagwand meers gen. den Hemelrycksmeers + 71 roeden eveneens aldaar + 1 dagwand meers in de Korte Ortsbroek en 75 roeden ten Hoelbos.

Bij het overlijden van een leenbezitter of de verkoop van een leen diende de nieuwe eigenaar de eed af te leggen in de handen van de baljuw of van zijn vertegenwoordiger de officier, en de nieuwe bezitter was verplicht bij het overlijden van de leenhouder 10 pond parisis reliefgeld en 20 schellingen kamerlinkgeld te betalen en bij verkoop de tiende penning van de verkoopsom, het reliefgeld van 10 pond parisis en kamerlinkgeld als voren

De verkoop van een leen ging vooraf van drie kerkgeboden. De prijs werd berekend in gulden en stuivers courant. De hoogste insteller ontving hiervoor 6 schellingen wisselgeld en 6 schellingen *ten gelaege te ver-teiren* op kosten van de verkoper; de verhoging diende te geschieden met minstens één stuiver per roede en iedere verhoger ontving 4 stuivers *ten gelaege*. Zowel de insteller als de verhogers moesten een borg stellen, die de verkoper beviel. De betaling van de koopsom diende te geschieden binnen de acht dagen, zoniet verviel de verkoop. Na één kerkgebod viel de *pauskoste* van de minder-opbrengst van de verkoop op de eerste koper en zijn borg, terwijl de verkoper als koper mocht aanvaarden de insteller of één van de verhogers.

Een 30-tal kriminele processen en onderzoeken uit de jaren 1604 tot 1638 ven bewaard. Sommige gedeelten hiervan werden door de vochtigheid zo zwaar beschadigd dat zij ten dele of volledig onleesbaar zijn geworden.

✓ — Op 21 april 1604 werd N. (naam onleesbaar) veroordeeld wegens het stelen van vier schapen ten huize van Jan van der Beke, op het hof te Walle te Sint-Lievens-Esse. Hij bracht de schapen bij Jan Roelandt te Nieuwerkerken. De uitspraak luidde: geseling ten bloede + proceskosten + verbanning uit Vlaanderen voor tien jaar (Haaltert, nr. 298).

✓ — Onderzoek op 14 augustus 1613 tegen Gillis van den Hende, die 's avonds kwam van «De meulen naer de plaetse van Haeltert lanx den heerwech» en voor zijn huis de meier Gillis de Walsche, die met zijn vrouw aan de deur stond, heeft geslagen «ofte gesteken met een stock, hebbende een scherpe ijser schuppe zoodat de meiere hem heeft ten weere gestelt», waarbij Gillis de Walsche aan de arm werd gekwetst. De aanvaller werd als een «straetschendere ofte diergelijcke» aangezien. — Gétuige was o.m. Cornelis van den Bergh, zn. Cornelis.

✓ — Onderzoek tegen de schuldigen aan doodslag op Hans Physoen, zn. Nicloys, van Denderhoutem, ter gelegenheid van de kermis te Kerksken op 29 september 1613. Op de Plaats aldaar kwamen «diversche knechten van Denderhautem ghestockt ende ghestaft commende van Pieter Scherlick naer de Plaetse», «sij smeten van stonden aen op de duer daer Gillis sBaten bier tapte daer de cnechten van Haeltert ende Kerckene saten en droncken ende rip: corrage, corrage, ende smeten oock den hont van Liven Ruysinck ende es als doen ghevloten die spieckt op kerckhof ende smeten opde deure daer Gillis Baten biertapte totdat den stathaudre van Aelst quamt ghereden te perde met een bloet repier (= bloot rapier) ofte curtelesse, ret duer den hoep ende joech er een cnecht duer de haghe van spasteurs lochtinck aende put ende sacht den cnecht van den stathaudre oock roepende met een bloet rappiere ofte stecaet...», aldus volgens het getuigenis van Adriaen Sterck en verschillende (tientallen) anderen; die spreken van «een bloote stockaede ofte rapier», voor de schepenbank van de Schuyvink.

✓ — Jan Seghers die Jan de Bolle dood sloeg, verzocht om genade. De schepen bank van de Schuyvink was, na ingewonnen advies, bereid die te

verlenen, rekening houdend met de overeenkomst met de familie van het slachtoffer en de bereidheid de proces- en gevangeniskosten te dragen, daar hij slechts «eenen armen aerbeyder» was, die moest instaan voor het onderhoud van vrouw en kleine kinderen (16 juli 1618).

✓ — Onderzoek tegen Pieter Beeckman, van Denderhoutem, gevangene, die zich op 17 december 1618 verzette tegen Joos van de Neste, meier van Denderhoutem, en de officieren Cornelis Muylaert, zn. Jan, en Nicolaus Beerssels, wanneer zij zich bij de weduwe van Adriaan Beeckman, moeder van Pieter, van rechtswege aanboden om tot een eksekutie over te gaan ter betaling van een lening. De meier had als pand een ketel en een «aker» (emmer) genomen, maar deze werden hem door Pieter met geweld uit de handen gerukt, zodat hij hierbij werd gekwetst (Haaltert, nr. 298).

✓ — Onderzoek tegen Joos de Zadeleer, die «met het plomp van zijn gafele op zijn borst ende elders... een steek in de rechter schouder had toegebracht» «met een poignaert ofte mes», waaraan het slachtoffer (naam in de verrotte papieren onleesbaar) op 17 juli 1619 overleed. — De vechtpartij in een herberg volgde na hoogoplopende ruzie, met verwijtingen.

✓ — Cornelis Cornelis, zn. Jan, gevangene, werd op 6 juli 1620 door de vierschaar van de Schyvinck veroordeeld wegens sodomie te Denderhoutem op 2 juni «met zeker grijs merriepeerdt toebehoorende aen joncker Charles- Philips du Bein, welke «crim teghen de nature» hij heeft bekend «buyten alle banden van ijser». Toch leest men in een ander stuk dat om hem tot bekentenis te brengen de «torture» werd toegepast. Om de misdaad volledig uit te wissen zal het «voorn. merriepeerdt oock ghesenteert worden benefens den voorn. gevangenen ende dat mette pene ghelimiteert bijde voorn. rechten» (Haaltert, nr. 297).

Hij wordt veroordeeld om op de gewone plaats van justitie ten bloede gegeseld te worden, met de bast aan de hals, waarop verbanning volgt uit het graafschap Vlaanderen voor de duur van vijftig jaar, onder bedreiging met de galg bij terugkeer (Haaltert, nr. 299).

— N. Hulenbroeck van Denderhoutem werd door Pieter Coppens en Lieven de Gheijtere doodgeslagen (1624) (Haaltert nr. 299).

— Onderzoek door de vierschaar van de Schyvinck nopens de doodslag van Jan Scherlinck, zn. Adriaen op Adriaen Eeckhaut, zn. Anthoon, op 3 oktober 1624 tussen 3 en 4 uur 's namiddags ten huize van Jan de Slagmulder, waard «in het cammeken» te Haaltert. Het slachtoffer overleed de daaropvolgende dag tussen 1 en 2 uur in de namiddag. Bij een ruzie tussen Scherlinck en Eeckhaut smet deze laatste met «een pot biers» naar Scherlinck die hierop Eeckhaut met een mes neerstak «in zijn slincke seijde, zoodat de daermen daervut quamen». — Getuigen waren: Pieternelle van den Steene, de vrouw van Jan de Slagmulder; Adriaen van den Steene gheseyt hoymaecker; Adriaen van den Steene gheseyt Petken, woonende te Mere; Margriete Slagmulder, ongehuwd, 17 jaar oud.

— Cornelis Perreman, zn. Jan, gevangene, geboren te Denderhoutem, werd gedaagd voor de «mannen van Leene van den hove onder den Schijvinck tHaeltert» wegens allerlei «dieverijen», o.m. bij nacht gestolen te hebben bij Adriaen Schutijsere den Jonghen «seker broeck ende een half pijcke van den knape van den zelven Schutijsen»; bij Jan Schandevijle «onder de sollemente van den huysse inghebroken» te hebben, waar hij had gestolen «seker lijnwaet met eenen coker ende merssen metsgader een manshoet»; te Assenede Ambacht bij Adriaen Wuytins, waar hij gedurende 3 jaar gediend had, had hij «ghestolen eene brouck» en «eenighe papieren ofte obligatieen, die hij ooc verbrant heeft»; bij Pieter Anthonis te Herdersem had hij gestolen «twee laeckene wagghen (sic) en een paer droochleeren schoenen», de hij evenwel door «de knape» verplicht werd terug te geven; bij Adriaen Schutijsere had hij de broek met 28 stuivers van Vroonen Bauwins gestolen, wat hij ook had moeten teruggeven; 's nachts had hij bij Jan Schandevijle ook wat brood gestolen en werd verdacht van brandstichting. — Hierom werd hij op 18 januari 1626 veroordeeld wegens vagebonderij en dieverij om «ter plaetse patibulaire gheexecuteert te worden mette coorde sulcx datter de doot naer volght, met confiscatie van alle sijn goet, meuble ende immeuble» en het betalen van de kosten van proces en gevangenis. Hij had bekend «in sijn eerste en naerghevolchde tweede examen», maar ontkennde de brandstichting. — Dit vonnis werd uitgevoerd !

— Barbara Schutijsers werd voor de burgem. en schepen van Haaltert-Kerksken gedaagd om Josijne Caesmaeckers verweten te hebben: «ghij sijt een duivelinne ende een tooveresse, haer tselve naer roepende daer sij was gaende omme met een kint naer de kerck te draeghen, daer sij lanx de strate henen was gaende». De beschuldigde, die de feiten bekende, was bereid hare «injurien» te herroepen en verklaarde dat Josijne «een vrouwe met eeren» was en dat zij «in gramschap» had gesproken (11-3-1626) (Haaltert, nr. 300).

— Adrianus de Mesele, geboren te Oordegem, 21 jaar oud, gevangene, als knecht woonachtig te Aaigem bij Merten de Man, werd wegens diefstal onderhoord op 26 maart 1627.

Adriaan, die 4 hespen, 2 stukken vlees, een roggebrood met een kant brood, had gestolen op 24 maart rond 9 uur 's avonds bij Pieter Heyndrickx te Zottegem. Hij verklaarde dat het Lievijne Heyndrickx (27 jaar oud), de zuster van Pieter, met wie hij verkeerde en die mogelijk van hem in verwachting was, «hem last gaf van tbrood mee te draghen, als aldaer woonachtich met haren broeder». Vroeger, wanneer hij er knecht was, had hij er negen eieren gestolen, waarvan hij er zes had opgeeten, nl. «vier op onze Lieve Vrouwen dach ghepasseert ende dander twee opden 25 daernaer in de voorn. maendt», ook al was het vastentijd en door de Kerk verboden.

Ook Merten de Man, geboren te Aalst, wonend te Aaigem, 31 j. oud, kuiper van beroep, werd aangehouden daar Adriaan de Mesele het gestolene bij hem aan huis had gebracht. Hij beweerde het gestolene niet gezien te

hebben, daar volgens zijn bewering, zijn knecht zelf voor zijn kost zorgde. Hij had evenwel onder de vasten ook eieren gegeten, maar had die gekocht.

Lievijne Heyndrickx verklaarde van de «dieverij» niets af te weten en was op die dag trouwens afwezig, wijl zij gaan zwingelen was bij de weduwe Hermans.

Op 24 april 1627 werd Adriaan de Mesele veroordeeld tot een boete van 60 pond parisis + de proceskosten + geknield voor het hof vergiffenis vragen + een bedevaart naar O.-L.-Vrouw te Scherpenheuvel, waar biechten en kommuniceren.

De zaak van Merten de Man werd in beraad gehouden en kwam voor op 21 april 1627, zonder dat de uitspraak nochtans bewaard bleef (Haaltert, nrs. 299, 301).

— Jaspas van den Eynde, officier van Denderhoutem, werd gedaagd. De hoogbaljuw jonker Cornelis de Baenst was van mening dat vooral een officier deugdzaam en voorbeeldig diende te wezen, zonder ergernis te verwekken door «vuyle, enorme ende oneerbare proposen». Jaspas was dit blijbaar niet geweest. Daarbij had hij, al was hij gehuwd, op 14 mei gepoogd de huisvrouw van Cornelis Muylaert, won. te Denderhoutem, «bij eeniche beloften als cracht ende ghewelt» te verleiden. De hoogbaljuw meende dat hij streng moest worden gestraft als een voorbeeld voor de anderen. Aldus op de daging op 23 juni 1627 (Haaltert, nr. 299).

— Cathelijne Baeyens (of Buyens), d. Gillis, gevangene, ongehuwd, geboren te Haaltert, 20 jaar oud, werd door het prinselijk leenhof van de Schyvinck op 13 december 1627 veroordeeld tot de proces- en gevangenskosten en 8 dagen vasten op water en brood (deze straf werd vervangen door een bedevaart naar Scherpenheuvel, waar biechten en kommuniceren) en de belofte van een beter leven. — Aangezien zij de opgelegde verplichting niet nakwam, werd ze voor 3 jaar uit de parochie gebannen onder bedreiging met geseling en langere verbanning. — Daar ook die verplichting niet werd nageleefd, werd ze op 12 juli 1630 veroordeeld tot publieke geseling, 14 dagen gevangenis en nadien voor 6 jaar verbanning uit de parochie en het Land van Rotselaar (door de hoogbaljuw van Ninove en het Land van Rotselaar gebracht op 10 jaar), onder bedreiging met de galg. Zij moet de parochie binnen de 14 dagen verlaten. — Reden der bestraffing: Cathelijne werd gedaagd wegens het «bouleren te Aalst met eenen soldaet gen. Philips», in garnisoenen te Hulst, die haar «2 lattoenen kandelaars» gaf, die zij op de markt te Aalst verkocht voor 20 stuivers, waarna zij gedurende weken rondzwierf met een speelman, Joos Wefs, «boulerend», die beloofde haar te zullen trouwen, waarbij zij werd onderhouden van dieverij en ten slotte werd aangehouden te Bassevelde en uitgeleverd aan de schepensbank van het leenhof de Schuyvink, die haar veroordeelde.

— Onderzoek tegen Adriaan Lievens, zn. Joos en Pieter Staes, op verzoek van Jan Coppens :

Op 25 november 1628 waren Jan Coppens en Pieter Staes in de herberg «Int Cammeken» van Jan van Slachmulder te Haaltert. Staes stelde aan coppens voor te «spelen roere om roere» (= een geweer). Wat ze deden. Jan Coppens won het kaartspel, waarop Staes hen het roer ter hand stelde, waarna Coppens «twee vannen biers ten beste» gaf. Hierop vroeg Staes aan Coppens hem zijn roer terug te geven in ruil voor een biggen of 5 gulden ofwel de 5 gulden in de herberg te laten verteren. Waarop Coppens zich tevreden stelde met een ton bier. Staes zegde aan de weduwe dat hij haar in ruil hiervoor spelt zou brengen zonder dat zijn vrouw het wist. Op dat moment kwam Adriaen Lievens, zn. Joos, zwager van Pieter Staes, binnen, en na wat heen en weer gepraat tussen Coppens en Staes, waaruit onenigheid bleek, namen Jan Coppens en Adriaen Lievens de voorn. Staes vast en wierpen hem ten gronde, «ter aerde houdende, alsoo liggende met den haere», middelerwijl trok Lievens «bijde de roers met geweld vut den arm van Jan Coppens» en vetrok met het roer dat Pieter Staes had verspeeld naar huis. Hiertegen legde Coppens klacht neer. — Getuigen, Joos Sterck, Jan Slachmulder en zijn vrouw Melleken van den Steene, die het gebeurde zowel op 12 december 1628 als op 13 oktober 1630 bevestigden.

Pieter Lievens, zn. Joos, trad op voor zijn minderjarige broeder Adriaan, beweerend dat zijn broer geen roer van Coppens had genomen, maar van Peter Staes, gehuwd met Maria Lievens, hun zuster. Hij verklaarde dat Jan Coppens en Pieter Staes hadden gespeeld «roer om roer» en «hadden ghetwysselt met het caertspel langher tijt aleer de voorn. Adriaen in hunlieden presentie gecommen is ende omme dezelve questie t'eviteren ender breeder quaet te schauwen, werdt tzelve roer in questien toebehoorende Pieter Staes ter vensteren vuyt geworpen ten eynde hiermede niemant en saude worden gheinteresseert». Pieter, die de zaak verdraaide, werd door de getuigen tegengesproken en op 10 oktober 1629 werden Pieter Staes en Adriaan Lievens veroordeeld tot een boete van 10 pond groot + de proceskosten (Haaltert, nrs. 299, 300).

— Pieter de Greve werd op 18 augustus 1628 voor het hof van de Schyvink veroordeeld wegens overspel met Margriete van Speeten, weduwe Guillame Meeuws, met kind (†) tot gevolg, tot een boete van 100 rijngulden + 21 gulden 13 stuivers proceskosten (Haaltert, nr. 301).

— Cornelis van de Neste, die Jaspar van den Eynde, meier van Denderhoutem, in tegenwoordigheid van Steven Kiekens, Jan Adriaens, Joos van de Putte en nog andere personen, op 16 augustus 1628 ten huize van de weduwe Jan van der Straten te Denderhoutem beledigde door te zeggen dat hij «was eenen filt (= deugniet die met bedrog en list handelt) ende rabbaut (= schelm) ende andere innorme injurieuse woorden», en hem tevens met de vuist sloeg, werd op 25 augustus 1628 veroordeeld. Hij moet te Denderhoutem zijn beledigingen herroepen in aanwezigheid van de wethouders en God en het gerecht om vergiffenis vragen + 2 pond groot betalen aan de armen + de proceskosten + een boete van 60 pond parisis ten profijte van de heer (Haaltert, nr. 301).

— Pirijne de Donckere, echtgenote van Gheeraerd Maeghers, legde klacht neer tegen Tanneken Verhoeven, beide van Kerksken, die haar op 4 augustus 1629 had verweten : «toveresse». Op 23 augustus werd hierover door de leenmannen van de Schyvink een onderzoek ingesteld.

Anthonijne Baeten, echtgenote van Adriaen van der Hoeven, Tanneken Verhoeven en Joosijne Verhoeven, echtgenote van Jacques Scheerlinx, beide dochters van Anthonijne, en Tanneken Scheerlinx, echtgenote van Gheeraerd Maeghers, maakten onder mekaar ruzie. Tanneken Verhoeven verweet Pirijne de Donckere dat zij een «toveresse» was, waarna zij aan de deur van Pirijne's huis ging kloppen, roepend «compt eens buyten ghij toveresse, ... alwaert datmen in u huijs verbrandt men zouder gheen sonde aen doen». De oorzaak van deze ruzie zou geweest zijn dat Pirijne de Donckere gezegd had dat Tanneken van der Hoeven «zoude te doen ghehad hebben met haeren man en dat op drije distincte plaetsen». Aldus getuigde Jan Claus, zn. Jan, Mayken Felicx, d. Jan, huisvrouw van Adriaen Bayens, en Tanneken Scherlinck, huisvrouw van Gheeraerds Gheersens (Haaltert, nr. 300).

— Onderzoek op 16 februari 1629 vóór de Schyvink tegen Jan de Vuldere, zn. Cornelis, ongehuwd. Deze kwam op 10 september 1628 met Jacques van Cockelberghe ten huize van Margriete sCosters, weduwe van Jan Keymeulen, om er haar zonen Pieter en Cornelis een pak slaag te geven, maar de eerste was als schapenhouder weg en de andere afwezig. Jan Imschoot, die aanwezig was, werd uitgedaagd om buiten te gaan om te vechten. Dit werd hem door de dochters verhinderd. Hierop wierp Jan de Vulder een steen door de venster, waarbij Margriete zich moest naar de haard keren om beschutting te zoeken (Haaltert, nr. 300)..

— Onderzoek op 10 juli 1630 tegen Amand Dhont, die op 23 juni 1630 op de middag rond 1 uur Jan Felicx, die tegenover hem woont, verweten heeft «voor dief ende zijne dochter eene publique openbaere hoere». Ook Cornelis van Wassenhove, die daar was noemde hij «eenen dief ende dat hij havers hadde ghestolen nemende meteenen in zijn handen eenen grooten tuynstock», waarmede hij naar Van Wassenhove smeed.

Dhondt moest ondervraagd worden nopens die beschuldiging van diefstal en het toebrengen van slagen aan Van Wassenhove; eveneens nopens het toebrengen van slagen aan Felicx en zijn dochter, die haar vader ter hulp kwam, haar het haar had losgerukt («haer de tuijten afgetrocken») «ende metten langhen haere gheslept lanx de straten», terwijl hij het haar «twee zoo drij mael rontsomme zijn handen ghewonden heeft», daarna «met moetwillecheit heeft ghespronghen met zijn voeten op haer aensicht gheroupen jeghens zijn kinderen dese worden : bringt mij een mes, ick zal die hoere den als af snijden»; hierop bedreigde hij Felicx zijn huis en hof in brand te steken en riep : «ten aenhoiren van diversche personen» dat hij de eerste van de kinderen of van de huisgenoten van Felicx die dierf buiten komen, zou vermoorden. — Getuigen : Cornelis van Wassenhove, Gheert van Dorpe, Gillis de Zadeleer, Anna Fieletter, Claes de Dentere, Michiel van der Houwen, Adriaen Alytens, Adriaen Beelen, Cornelis Baeten, Cornelis Meganck, Cornelis Daem, Adriaen Raes, Hans de Donckere.

— Pieter Meganck, zn. Gillis, gehuwd met Francyne sGrooten, sloeg op 29 oktober 1630 te 8 uur 's morgens te Haaltert ten Ekent op den Dries zijn broer Adriaen Meganck dood, na een ruzie omtrent het afkappen door Pieter van een pereboom, die stond in hun beider (onverdeelde) lochting. Eerst wierp Pieter met zijn bijl naar Adriaan, zonder hem evenwel te treffen; daarop grepen beiden naar de bijl, die Adriaan in handen kreeg, waarop zijn broer Pieter «een grachtschuppe daarmede hij de boom hadde ontscoydt ofte ontgraven» greep, waarmee hij zijn broer in de linker zijde een slag gaf, waarbij deze neerviel. De vrouwen van beide broers brachten de gekwetste in het huis van Pieter, waar zij hem neerlegden, in de mening dat hij slechts bedwellend was ingevolge de slag. Hij overleed evenwel tussen 8 en 9 uur. Pieter was voortvluchtig. Op 12 augustus 1631 veroordeelde de vierschaar van de Schyvinck hem tot «bannissement midtsgader tot de confiscatie van alle zijn goederen». — Getuigen waren : Joos Lievens aan den Driesch en Jan Lievens, zn. Joos. — Onderzoek op 5 november 1630 wegens «injurien melckander aengheseyt» tussen Guilliame van der Eecken, oud-burgemeester van Aaigem-Vlekkem, en Robberecht Schoeppe, huidige burgemeester. Dit geschiedde op 29 oktober ten huize van Daneel Pleuvens, biertapper, waar zij drinkende waren.

Van der Eecken verweet Schoeppe herhaaldelijk dat hij een «brommer» was, die hierop replikeerde : «wat wil ghij daermee segghen, heb ick het verteert, ick zalt betaelen» en «ghij zijt een valschaert». Van der Eecken : «Ghij koeman», waarop Schoeppe met een gaffel die hij bij zich had naar hem wierp en hem raakte aan de arm, zij waren immers inmiddels buiten gegaan. Van der Eecken trok nu een mes uit de zak. De meier, die ook aanwezig was, zei tot Van der Eecken : «siet wat dat ghij doet, indien ghij hem stekt». Meier en prater hebben beide gescheiden.

Hiervoor getuigen Daneel (Pluviers), meier van Aaigem, Jan Coppens, prater van Aaigem, en Jan Bijgaet, officier (Haaltert nr. 300).

— De onkosten in de zaak van Amandt Dhondt, gevangene, bij wiens aanhouding op 8 juli 1630 «veele officieren» te pas kwamen, bedroegen samen 77 pond 4 schellingen parisis (8-7-1630) (Haaltert, nr. 300)

— Onderzoek op 31 oktober 1630 tegen Jan de Smedt, gehuwd met Lysbette Schockaert, van Kerksken ter Licht, gewezen schepen van Haaltert-Kerksken, beschuldigd van overspel met zijn gewezen maarte Lysbette Symoens. Hij vertelde aan Jacques Roelants, meier, «haer dieckmael gevoegelt (= paren) (te hebben), maer ick en ben den hondersten man niet die met haer heeft geconfersert» (= omgang hebben), zoals hij vóór vijf weken zegde.

Eveneens Lieven Simoens, zn. Joos, Pieter Lievens, zn. Joos en Joos de Gendt, zn. Nicolaes, getuigden omtrent de buitenechtelijke omgang van Jan de Smedt met voorn. Lysbette met wie hij in de schuur van Lieven Simoens (vóór één jaar) een gedeelte van de nacht doorbracht (Haaltert, nr. 300).

— Denijs de Ceulenare bleef veroordeeld tot een boete van 2 pond groot + konfiskatie van de hop die zij hebben geplukt, die hem niet toebehoorde (6.2.1630) (Haaltert, nr. 300).

— Onderzoek nopens het messengevecht op 24 juni 1630 op het erf van Jan van der Straeten tussen Daneel van den Storm, zn Robbrecht, en Lauwereys N., die zo erg werd gestoken dat hij doodbloedde. Corneel van den Storm, broer van Daneel, riep toen zij aan het «worstelen» waren: «Laet se vechten en comt daer niemant an» (Haaltert, nr. 297).

— Tot viermaal toe (31.10, 14.11, 28.12 en 12-12-1630) werd Peter Meganck, zn. Gillis, «gevlucht» te vergeefs gedaagd. Op 2 januari 1631 weren door het hof al zijn goederen, roerende en onroerende verbeurd verklaard. Hij werd gedaagd wegens doodslag op 29 november 1630 (Haaltert, nr. 300).

— Jan de Vuyst, schaper bij Jacques de Meijer te Denderhoutem, gevangene, was op 13 september 1631 samen met Jan van der Braken, schaper bij Cornelis Coppens, Anthoon Daemen en Ghijsbrecht Verpaelt, in de herberg van Armand de Donckere, waard, op de dries ter Waarden. Rond middernacht vertrokken Jan de Vuyst, Jan v. d. Braken en Anthoon Daemen naar het huis van Muynten van Ypre om «aldaer gaen appellen te stelen», wat Symon van Ypre wou beletten, maar wanneer hij uit zijn «bijganck» kwam, werd hij door Jan van der Braken «met eenen klaustock» neergeslagen, met de dood tot gevolg.

Jan de Vuyst werd op 8 oktober 1631 veroordeeld tot een boete van 30 pond groot + de proces- en gevangeniskosten (Haaltert, nr. 299).

— Pieter Meganck, zn. Gillis, voortvluchtig, de zijn broer Adriaen dood-sloeg, werd veroordeeld tot de verbeurdverklaring van al zijn goed, roerend en onroerend (8-8-1631). Het advies van Aalst luidde dat de schul-dige diende uit het Land van Aalst en het graafschap Vlaanderen ge-bannen (5-8-1631) (Haaltert, nr. 299).

— Onderzoek voor de schepenbank van de Schijvinck nopens het over-spel van Adriaen Schouppe, zn. Robrechts, gehuwd, wonend te Aaigem, met Elisabeth van den Berghe, d. Adriaen, zijn «dienstmaerte», die hem een zoon schonk.

Hij was in de gevangenis opgesloten en werd veroordeeld tot een boete van 66 gulden + 6 gulden aan de kerk van Aaigem + een bede-vaart naar Halle, waar biechten en communiceren + de proces- en gevangeniskosten (17-6-1632) (Haaltert, nr. 299).

— Anthoon de Deckere, zn. Adriaan, voortvluchtig, bracht op 14 decem-ber 1632 in de vooravond te Aaigem «metten viertant grieffel» Heyndrik de Meerleer vier wonden toe, met de dood tot gevolg op 22 februari 1633. Het hof besliste op 14 april 1633 dat hij wegens doodslag streng moest gestraft worden. Op 21 april 1633 werden zijn goederen verbeurd verklaard en de verbanning uitgesproken (Haaltert, nrs. 299, 300).

— Onderzoek voor de Schyvink tegen de knecht van de weduwe van Cornelis Roelants, wegens het uiten van bedreigingen op 28 september

1633 tegen Romeym Limmander, griffier van de baronnie van Liedekerke, die haar uit haar huis zette.

De knecht kwam op het voormalig hof van de weduwe Roelants, waar hij de knaap van Limnander aantrof en vroeg naar de meester die afwezig was en zegde : «waer uwen meester hier so wel als ghij, ick saude hem eenen koghel door sijn lijf jaghen oft hij saude het mij doen; hij saude vromele voor sijnen boescm moeten strijden; hij en saude desen dach niet thuis commen». Hij vertrok, maar keerde kort daarna terug met de voorn. weduwe en uitte opnieuw bedreigingen. Getuigen — de hoppeplukkers die er werkzaam waren — weten evenwel niet of hij een geweer bij had (Haaltert, nr. 301).

— Onderzoek nopens de verwijtingen op 27 februari 1633 ten huize van Lieven van der Haegen, koster - waard, tussen Adriaen Kieckens d'oude en Gillis Eeman. Cornelis van de Storme getuigde dat Kieckens zei : «Ick ben beter dan ghij», waarop Eeman antwoordde : «een feijnen, dat weet mijnheer den hoochballiu wel ende daernaer Kieckens : «Wel wat weet ghij ofte wildt ghij daermede segghen : den hoochbailliu en ghij zijdt filten, rabauwen» en dergelijke zaken. Waarop Eeman : «Ick en mijn huysvrouw moghen ons hoofd ontecken,... dat ghij, nock u huysvrouw niet 'n meught doen...».

Cathelijm Mijleers, echtgenote van Lieven van der Haeghen, verklaarde dat beide twistenden er waren in de vooravond, er pinten drinkend, gevolgd van ruzie. Kieckens zegde : «Ghij zijdt een faillen vauwer, eenen korfdrager, eenen fildt ende dat rabauwen waren die zeggd zoude dat hij gheen man met eeren'n was, jae dief ende schelmen die anders zauden segghen». Cathelijne van de Storme, die binnen kwam «omme kerssen te haelen» hoorde Kieckens zeggen : «Ghij zijt een stuck dief, ghij hebt wel thien koijen gestolen, daer ick niet een gedaen», waarop Eeman antwoordde : «dat en is niet waer, ick ben een man met eeren en ghij zijdt eenen rabaudt zulcx mij te verwijten». Pierop Kieckens : «wat wilt ghij al segghen : ghij sijt een beedelaer ende ghij nochte uwe vrouwe en meucht n compagnie met eenen kammer, daer ick doe; gaet, vercoopt uwe vrouwensboter en gater mede ter merct die over vrouwentoivert» (Haaltert, nr. 301).

— Onderzoek nopens doodslag op een soldaat op 9 november 1636 's avonds te 9 uur door de gebroeders Christiaen, Denijs en Lieven Coppens, die met stokken of gaffel waren gewapend. Men vond de soldaat zwaar gekwetst in de kolen van Gillis de Gendt (Haaltert, nr. 298).

— Onderzoek nopens de vechtpartij op 28 februari 1638 omstreeks 10 uur 's avonds op de hof van de herberg van Joos Doolhaghe, als gevolg van een «kijvinghe» tussen Vincent de Swaeff, Rogier de Wevere, Adriaen Schuttijser, Pieter van der Waerden, Adriaen de Wintere en Cornelis de Neve, zn. Michiels. Er werd geslagen met «stocken en roeren», waarbij Cornelis de Neve door Adriaen Schuttijser werd neergeslagen en door Vincent de Swaeff zwaar gewond aan de rug (Haaltert, nr. 298).

Deze onderzoeken en processen (er zijn er nog meer, die handelen over betwistingen om een dreef of losweg, over erfenismoeilijkheden en nalatigheden bij relief van een leen) hangen een beeld op van de ruwheid der zeden in die periode. Twaalf behandelen doodslag, zes verwijtingen, vier diefstal, drie vechtpartijen, drie overspel, twee ongeregeld leven, één bedreigingen, één beschadiging van eigendom, één verzet tegen de openbare macht en één sodomie.

De uitspraak geschiedde door of in naam van de hoogbaljuw. De inleidingsformule luidde : *Informatie preparatoire gehauden ten versoucke van joncheer Cornelis de Baenst, hooghbailliy van de stadt van Nienove enden lande van Rotselaer, causa officii* (1613, 1630). De vierschaar vergaderde ten huize van Adriaan de Pape (1730).

Bij de verkoping van een leen waren naast een paar leenmannen steeds een baljuw betrokken of verscheen in diens plaats een officier, *loco ballivi*, samen met de griffier.

Als baljuws werden vermeld : Merten de Walsche (1622-1625), Jacques Roelants (1626-1635), Jan van den Bruele (1670), Judocus van de Kerckhove (1702-1707), François Rombout (1716-1718), Philippe tKint (1733-1754), Ludovicus van den Bruele (1773-1794).

BRONNEN : Ra. Gent; fonds Haaltert : de Schyvink, nrs. 55 (leenboek competeerende Ser Livinus Roelants, zn. Judocus, 1761), 56, 57 (leenboek vanaf 1618), 58, 59, 288-291; en processtukken voor de vierschaar van de Schijvink (nrs. 296-301); een bundeltje processen van de Schijvink in mijn bezit.

J. de Brouwer.